

Simpozij OBDOBJA 42

Ljudmil Dimitrov, Ljudmila Malinova-Dimitrova
Frank Wollman – zgodovinar slovenske in bolgarske dramatike: kako smo videti od zunaj?

---

objavljeno v:

Andraž Jež (ur.): *Slovenska literatura in umetnost v družbenih kontekstih.*

Obdobja 42. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2023.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-42/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2023.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

FRANK WOLLMAN – ZGODOVINAR SLOVENSKE IN BOLGARSKE DRAMATIKE: KAKO SMO VIDETI OD ZUNAJ?

Ljudmil Dimitrov

Fakultet po slavjanski filologiji, Sofijski universitet »Sv. Kliment Ohridski«, Sofija
ljudiv@abv.bg

Ljudmila Malinova-Dimitrova

Fakultet po slavjanski filologiji, Sofijski universitet »Sv. Kliment Ohridski«, Sofija
ljudmalin@abv.bg

DOI:10.4312/Obdobja.42.363-369

Prispevek skuša hermenevitično interpretirati štiridelni znanstveni opus prof. Franka Wollmana (1888–1969), posvečen dramaturgiji Južnih Slovanov. Izstopajo podobnosti in razlike med Slovenci in Bolgari, gledano z zunanjega vidika v semiotičnem polju drame in gledališča. Čeprav smo lahko ponosni na pozornost, s katero tako dokazani znanstvenik predano in vestno postavlja temelje dramatike pri nas, njegova gesta odpira tudi vrsto vprašanj. Če izhajamo iz dejstva, da je monografija o slovenski dramatiki edina prevedena v jezik države, o kateri govori, bolgarska pa se šele pripravlja na izid, knjiga o srbohrvaški dramatiki še ni izdana niti v Srbiji niti na Hrvaškem, avtorja polemizirata cilje dragocenih Wollmanovih študij. Preučujeta strukturo (analitično/deskriptivni pristop) z namenom določitve žanra in s tem namen teh besedil. Komu so besedila namenjena, ali so še aktualna in kako jih je mogoče uporabiti? Na splošno prispevek obravnava vprašanje razsežnosti informacij, (splošne) kulture in znanosti ter kako in v kolikšni meri se medsebojno ujemajo.

Frank Wollman, slovenska dramatika, bolgarska dramatika, tuji pogled, prevod

This article presents a hermeneutic interpretation of the four-volume scholarly opus of Frank Wollman (1888–1969) dedicated to the dramaturgy of the South Slavs. Similarities and differences between Slovenians and Bulgarians, seen from an outsider's point of view in the semiotic field of drama and theater, stand out. Although the attention with which such a noted scholar devotedly and conscientiously laid the foundations of the study of drama in these countries can be a point of pride, his effort also raises a number of questions. Starting from the fact that the volume on Slovenian drama is the only one that has been translated into the language of the country it talks about, and that the Bulgarian one is being prepared for publication only now, and that the volume on Serbo-Croatian drama has not been published in either Serbia or Croatia, the authors take issue with the goals of these valuable studies by Wollman. The structure (an analytical/descriptive approach) is examined to determine the genre and thus the purpose of these texts. Who do they serve, are they still relevant, and how can they be used? Overall, the article addresses the dimensions of information, (general) culture, and science, and how and to what extent they fit together.

Frank Wollman, Slovenian drama, Bulgarian drama, foreign perspective, translation

Ne glede na skoraj neprekinjeno zgodovinsko razhajanje med Bolgarijo in Slovenijo – pristanek v nasprotujočih si in ločujočih nas političnih konfiguracijah skozi celotno 20. stoletje (cone geostrateškega in ideološkega vpliva, v katerih smo periferija drugih dominantnih subjektov) – med nami obstaja precej podobnosti: v narodnopsihološkem, socialnem in predvsem kulturnem vidiku. V danem primeru naju zanima področje kulturnega predstavljanja, saj meniva, da naša dozdevno najbolj očitna sorodnost (dejstvo, da smo Slovani in oboji južni) ne razkriva nobene skrivnosti in ne pove ničesar bistvenega; bolj določujoče za našo identiteto in popularnost je nekaj drugega: govorimo jezika, ki imata omejen obseg in sta zaprta v okvire jezikovnega zemljišča, ki v obeh primerih meji tako na sorodne kot tudi v večji meri na tuje in nerazumljive govore in narečja (pri Slovencih sta sorodna hrvaški in srbski jezik, tuji pa italijanski, nemški in madžarski, pri Bolgarih je sorodni srbski, tuji pa so romunski, grški in turški jezik). Če ustvarjanje kulture zahteva enakovredne ukrepe in jo vsaka družba oblikuje po približno enakih mehanizmih, pa skoraj hermetična raba naših jezikov zagotovo vpliva tako na zanimanje za nas kakor tudi na našo samozavest. Za razliko od velikih kultur (angleško-, špansko-, francosko-, nemško-, ruskogovorečih), za katere se zanimajo po vsem svetu, jih prevajajo, interpretirajo, posnemajo in se merijo z njimi, sta naši neprimerljivo skromnejši, dejavni predvsem v jezikovnem prostoru, iz katerega izhajata – v domovini in med izseljenci v tujini; tujci ju redko obravnavajo, še redkeje se z njima ukvarjajo nebolgaristi in neslovenisti. Zato je za nas dobrodošla in pomembna vsaka zunanja perspektiva, ki je ne samo nujna in koristna, ampak nam omogoča, da se vidimo v sociokulturnem kontekstu drugih, v katerem je nastal prostor za nas. Še več: lahko se izkaže, da smo v tem kontekstu sposobni zapolniti kakšno praznino ali potrebo.

V tem okviru izstopa pomembno delo izjemnega misijonarja: češkega literarnega zgodovinarja in slavista z Masarykove univerze, prof. dr. Franka Wollmana (1888–1969), člana znamenitega Praškega lingvističnega krožka. Wollman je vsaj deset let proučeval, pisal in izdajal posebna dela o dramatikih južnih Slovanov v naslednjem kronološkem redu: prva je *Srbohrvaška dramatika* (1924), sledi *Slovenska dramatika* (1925), tretja je *Bolgarska dramatika* (1928) in na koncu primerjalna *Dramatika južnih Slovanov* (1930). Slednja zajema kar 838 naslovov 310 južnoslovanskih dramatikov (63 slovenskih, predstavljenih s 155 dramami, in 53 bolgarskih dramatikov, predstavljenih s 134 deli). S tem je Wollman ustvaril poln (zaprt) cikel študij, ki proučujejo razvoj in posebnosti naših nacionalnih dramatik, v širši perspektivi pa daje povod za polemiko o nujnosti in sposobnosti balkanskih Slovanov, da komunicirajo, delijo in interpretirajo svoje probleme v visokem diskurzu odrskega dialoga.

V središču najine pozornosti sta monografiji o slovenski in bolgarski dramatik, napisani v razmiku treh let: kako nas je ujel Wollmanov pogled od zunaj. Meniva, da dramatika, tradicionalno razpeta med literarne in gledališke institucije, potrjuje stereotipe in arhetipe nacionalnega spomina in samoodločitve ter hkrati upravičuje in vsiljuje narodu precejšen del reprezentativnih vsebin v etapi njihovega ekstatičnega doživljanja. In četudi je Wollmanov znanstveni pristop pri pisanju obeh del podoben –

kar naju ne preseneča niti ne zbuja ugovora –, so za naju pomembnejše diferenciacije v teh delih: kako in kje nas povezuje, kje nas stika in ali nas postavlja na nasprotna bregova? Kako so raziskave češkega profesorja sprejete v Sloveniji in kako v Bolgariji? In kako lahko ocenimo njegovo delo v semiotičnem, hermenevtičnem in sociokulturnem kontekstu?

Od štirih monografij je v jezik države, katere dramatiko predstavlja, prevedena samo slovenska, pa še to se je zgodilo skoraj 80 let po izidu izvirnika, leta 2004. Prevod bolgarske monografije pričakujemo šele zdaj – tukaj je distanca že precejšnja: 95 let. Zanimivo je, zakaj se toliko časa nihče ni menil za ta pomembna dela; srbohrvaške dramatike pa niso prevedli ne Srbi ne Hrvati. In če je danes to do neke mere razumljivo (in vendar neopravičljivo, saj je škoda, da skupna raziskava dramatike dveh sosednjih držav ne bi mogla iziti v Beogradu ali Zagrebu), pa bi bila lahko objavljena v ne tako kratkem obdobju 65 let med izidom dela (1924) in padcem Berlinskega zidu (1989) oz. razpadom Jugoslavije, če bi se seveda komu to zdelo pomembno. Toda to se ni zgodilo – v nobeni državi, predstavljeni v monografijah (Srbija, Hrvaška, Slovenija in Bolgarija), prav tako ni prevedeno njegovo skupno delo *Dramatika juž nih Slovanov*; in nisva optimistična, da se bo to nekoč zgodilo.

Toda bolj zanimivo je nekaj drugega: kaj je bil najverjetnejši motiv za tak podvig? Wollman si očitno ni naložil naloge, da bi preko svojega znanstvenega dela krepil lažni panslavizem, ki je bil (mrtvo)rojen v 19. stoletju v Rusiji, oz. natančneje, da bi želel zediniti južne Slovane. Če bi bila do njegovega dela zarotniško neprizanesljiva, bi obtožila profesorja, da je v dvajsetih letih 20. stoletja, tj. v povojnem in hkrati predvojnem desetletju – obdobju velikega razcveta v evropski kulturi –, poskušal obuditi »češko invazijo« (VI. Penčev) ali, bolj obzirno povedano, »civilizatorsko vlogo« (V. Todorov) med »zaostalimi« balkanskimi brati, ki morajo še nadoknaditi zaostanek. Ravno nasprotno: njegov namen je bil plemenit in izključno znanstven. Seveda ne smemo izključiti objektivnih faktorjev, da sta slovenska in hrvaška literatura na eni strani ter srbska in bolgarska med sabo razlikovalni tudi zato, ker so te države stoletja pripadale dvema cesarstvoma – habsburškemu na severu in osmanskem na jugu, ki sta si zelo različna tako v gospodarskem kot tudi v kulturnem pogledu. V avstro-ogrskem cesarstvu so bili Slovani v podrejenem položaju, njihovo mnenje je bilo ponavadi sekundarno in se je redko upoštevalo; pri nas pa so se v drugi polovici 19. stoletja vodile narodnoosvobodilne bitke in upori, s katerimi smo se hoteli iztrgati izpod pokroviteljstva Carigrada in ki so se uspešno končale za Srbe in Bolgare. Pri Wollmanu, rojenem v Avstro-Ogrski, se je oblikoval pogojni slovanski koncept; gnan od želje in navdušenja, da bi prišel do korenin slovanske mentalnosti, se je lotil pionirskega dela z namenom razumeti in zbrati svoje sobrate preko gledališča kot izraz enotnosti in soglasja. Po njegovem mnenju dramatika izraža težnje po svobodi, neodvisnosti in spominu, ki so temelj zgodovinske naracije.

Obstaja še en problem. Veliko besedil, ki jih je zaobjel češki znanstvenik, je napisanih v svojih jezikih in večina je bila že takrat neprimernih za tedanje aktualno stanje literarnih pravil, kar je bil razlog (ne edini, toda glavni), da so odpadla iz

gledališkega repertoarja. Domnevava, da s slovenščino in hrvaščino, glede na dolgo sobivanje v skupni državi, slavist Wollman ni imel težav. V katerem jeziku pa je bral bolgarske dramatike? Iz njegovih pisem je razvidno, da bolgarščine ni znal, torej se z dramami v izvorniku ni mogel seznaniti. (V komentarjih k slovenskemu prevodu *Slovenske dramatike* je navedena obilica jezikovnih, pomenskih in dejanskih napak, ki si jih je privoščil avtor, enako velja tudi za *Bolgarsko dramatiko*.) Sorodnost med južnoslovanskimi govori in narečji je dejstvo, toda obravnavanje literarnih besedil ni tako enostavno, še posebej ker se od šolskih dialogov, Vasila Drumeva, Dobrija Vojnikova na eni strani do Ivana Vazova, Peja Javorova in St. L. Kostova na drugi strani, jezik spremeni do nerazpoznavnosti celo za ušesa samih Bolgarov. Nekatere drame so bile hitro pozabljene prav zaradi svojega arhaičnega jezika in ker jih je bilo težko učinkovito posodobiti. Pri prevodih je drugače, toda prav tako ne brez težav. Usvajanje (bolgariziranje/sloveniziranje) poznajo vsi Slovani: Anton Tomaž Linhart je npr. predelal vzorce iz nemške in francoske dramatike, s čimer je izenačil ti dve veliki evropski kulturi, Slovincem pa ni ponudil alternative, ampak njuno kombinacijo. V Bolgarijo pa so prodirali francoski in ruski sižeji v duhu sentimentalističnega diskurza s prevladujočimi razsvetljskimi moralnimi nauki in patriarhalno sramežljivostjo. Tako slovenski kot bolgarski oder sta bila za kratek čas v začetku okupirana s Shakespearovo umetnostjo.

K temu morava dodati še en pomislek. Wollmanove knjige so napisane v češčini in avtor gradi svojo kritično pripoved za Čehe (in Slovake). Toda kakšen je njegov namen – da vpelje Petka Todorova in Ivana Cankarja v svoj domači literarni kontekst ali da rojakom reče: »Obstaja tudi takšna dramatika in videti je tako?« V obravnavanih državah njegove monografije poznajo predvsem bohemisti, kljub povzetkom v francoščini na koncu vsake knjige. Njegova dela so nekakšni tematski enciklopedični priročniki, ki jih spremljajo interpretacije, kar pa predvideva uporabnost za širšo publiko. In v tem kontekstu se lahko vprašamo, kakšen je namen teh besedil? Če je avtor nameraval vzbuditi zanimanje za dramatiko južnih Slovanov v svoji domovini, mu ni uspelo – število prevedenih in na češki ali slovaški oder postavljenih bolgarskih, slovenskih, srbskih in hrvaških dram je zanemarljivo majhno. Če pa je imel namen »katalogizirati« in postaviti znanstvene temelje za preučevanje teh dram, mu je v veliki meri uspelo, vendar jezikovna bariera onemogoča, da bi bila njegova dela širše uporabna za državne kulturne inštitucije (univerze in gledališča) v južnoslovanskih državah, tako ostaja prevajanje najbolj učinkovita pot.

V uvodu k slovenski izdaji je prevajalec Andrijan Lah opozoril na to, kar je pomembno tudi za nas: v obeh primerih gre za prvo sistematizirano zgodovino naših dramatik; prav tako drži, da smo avtorju veliki dolžniki. Lah je poudaril še nekaj: »Wollmanova knjiga je vendarle temeljni priročnik in velja jo ceniti tako kot dela starejših domačih slavistov« (Lah 2004: 6). V celoti se strinjava s tem mnenjem, če ga preneseva v naš kontekst. Po pravici povedano, preden sva prebrala *Bolgarsko dramatiko*, se nisva zavedala, kako veliko dramskih besedil je bilo v Bolgariji napisanih v dobrih petdesetih letih. Za to so krivi dramaturški kánon, ki je izbral

le nekaj več kot trideset naslovov, literarna zgodovina, ki tradicionalno ignorira dramatiko, in gledališča, ki se ne čutijo dolžna v svoje repertoarje vključevati domača dela in jih na ta način oglaševati. In Wollman popolnoma utemeljeno zaključí svoj uvod v *Slovensko dramatiko*: »Morda se v prihodnosti jasno pokaže, da je celotno področje dramatike, tudi v svoji neumetniški ali v malo umetniški pojavnosti, najobsežnejši in najpomembnejši izraz določene družbe v določenem obdobju« (Wollman 2004: 10).

Naletela sva na zanimiv podatek, ki nama ga je zaupal slovenski prevajalec. »Dušan Moravec,« pravi Lah, »pripoveduje v knjigi *Gledališki obiski*, Ljubljana 1962, o svojem obisku pri Wollmanu v Pragi leta 1961. Povprašal je Wollmana, kako so nastale njegove knjige o dramatiki južnih Slovanov. Wollman je navedel [...] tole: 'Takrat sem bil mlad in dobro sem se znal organizirati. Že v dunajskih bibliotekah sem pregledal vse gradivo, ki je bilo tam dostopno. Že vnaprej sem pisal v mesta, kamor sem bil namenjen, in tam so mi že pripravili material. Ko sem prišel na primer v Sofijo, so mi rekli: Vsa biblioteka dela samo za vas!'« (Wollman 2004: 10) Kljub tej radodarnosti pa se izkaže, da smo si v skrbi za dramatiko podobni še v nečem: pred Wollmanom so v obeh državah obstajali poskusi za zgodovino gledališča, ne pa tudi za dramska besedila. Prvi in drugi del *Slovenske dramatike* Franceta Koblarja sta izšla v letih 1972 in 1973. Mi pa še do danes nimamo zgodovine bolgarske dramatike, če izvzamemo eno sumljivo dejstvo. Osem let po objavi Wollmanove monografije, leta 1936, je danes pozabljeni literarni kritik Cvetan Minkov izdal svojo *Zgodovino bolgarske drame*, v kratkem uvodu je zaupal: »Edino knjigo o tem vprašanju je napisal Frank Wollman – *Bulharské drama* (Bratislava, 1928). Za to monografijo je značilna dosledna in kar se da popolna raziskava ter razjasnitev gradiva z navajanjem vplivov in povezav s tujimi in bolgarskimi deli. Mislim, da avtorja včasih preveč zanese v literarnozgodovinske primerjave in pojasnjevanje vplivov in prevzemanj.« (Minkov 1936: 3–4) Zanimivo v citiranih trditvah je delno priznanje, da je bilo Wollmanovo delo prava spodbuda za njegov zgodovinski pregled, ne glede na to, kako »kritično« ga je uporabljal Minkov. Če pogledamo njegovo zgradbo, bomo opazili, da ta v nekaterih vidikih ponavlja češko besedilo, kar daje Minkovemu delu značaj (in pridih) vplivanja, epigonstva, ponovnega pisanja, sledenja že prisotni ideji, to pa je verjetno povezano s skritimi in zamolčanimi razlogi, da se izvirna raziskava brnskega profesorja do zdaj še ni pojavila v bolgarskem jeziku.

Zgradba obeh Wollmanovih knjig je podobna: začne s prvimi zametki dramskega dialoga, nadaljuje z amaterskimi izrazi vse do profesionalnega institucionaliziranja gledališča. Lahko sledimo fazam, po katerih sta se razvijali slovensko in bolgarsko gledališče, če za orientacijsko točko uporabimo dramatiko. Težava pri sklicevanju na Wollmana je v tem, da obstaja med njegovim in v Bolgariji uveljavljenim terminološkim aparatom veliko neskladje, poleg tega je očitno, da ni bil seznanjen s posebnostmi bolgarskega literarnega konteksta – njegova ocena fenomenov, kot sta bila Javorov in Petko Todorov, poteka čez navidezno pravilne, toda zavajajoče analogije. Modernistične drame npr. definira kot baladne, mi pa govorimo o mitoloških, glede na to, da sprejemamo mit kot primarno jedro porajanja sižejev, balado pa kot sekundarno

žanrsko modifikacijo. Dokler se ukvarja s srbohrvaško in slovensko dramatiko, Wollman še zmeraj uporablja zanesljiv vir za interpretacijo znanega: svoje študije piše v izzzvenu razpadle Avstro-Ogrske, precej dobro obravnava slovensko dramatiko, interpretira hrvaško ter zavzeto izkazuje simpatije in odobravanje novonastalih besedil, ki so kanonizirala novo jugoslovansko ideologijo. Ne ve pa, kaj naj počne s srbskimi dramami – za njihovo interpretacijo nima koda, ko pride do bolgarskih, je zmeden – njegov znanstveni instrumentarij se pri naši dramatiki izkaže za neuporabnega; dejansko je napisal opisno (formalno) monografijo, kot je sam priznal v predgovoru: »Bolgarska dramatika je nadaljevanje študij dramaturgije južnih Slovanov. Razlika med *Srbsko dramatiko* in *Slovensko dramatiko* ter to knjigo je, da zadnja ni celostna analiza vključenega gradiva in ne pokaže, kako kritika ocenjuje domačo produkcijo, ampak prej poda rezultat neke svojevrstne literarne sociologije.« (Wollman 1928: V)

Ob izdaji *Slovenske dramatike* se je slovenska kritika odzvala veliko bolj aktivno in prizanesljivo. Prva odziva iz leta 1926 (knjiga je izšla na začetku leta 1926, čeprav je na naslovni strani navedena letnica 1925) sta napisala Fran Govekar in France Koblar. Poveden je Koblarjev sklep: »[...] skoraj nam je ob tem dejstvu tesno pri srcu, da je tako delo prišlo od zunaj, ker smo ga zamudili doma« (Wollman 2004: 14). Sledita oceni Tineta Debeljaka in Ivana Laha, prvi je pozval, naj se monografija prevede v slovenščino, in temu pozivu so sledili še številni drugi, v Bolgariji pa ravno nasprotno – nihče pred nama ni predlagal, da bi se Wollmanova raziskava naše dramatike pojavila tudi v bolgarščini. Se pa seveda strinjava z Andrijanom Lahom, da za prevod tega dela ni nikoli prepozno.

Na koncu si bova spet dovolila izraziti zmerni skepticizem: še zmeraj nama ni jasno, kaj je bil pravzaprav namen tega podrobnega, natančnega pregleda dramatik južnih Slovanov češkega znanstvenika. Bi lahko rekla, s položaja tedanjega zgodovinskega trenutka pa tudi pričakovala, da bi naše zблиževanje lahko pospešili prek odra? Zanimivo je, da se je bežen poskus za nekaj podobnega zgodil dve desetletji pred izdajo študij o slovenski dramatiki, ki pa se ni spremenil v dogodek z realnimi posledicami, ampak je bil bolj podoben ganljivemu ljubiteljstvu. Leta 1905 je od 6. do 10. novembra v Beograjskem dramskem gledališču (Beogradsko dramsko pozorište) potekal Prvi kongres južnoslovanskih pisateljev in publicistov. 8. novembra je bil organiziran gledališki večer, ki ga je kritika ocenila kot »dramaturško manifestacijo« južnoslovanske ideje o enotnosti. V tem kulturnem programu se je vsaka od udeleženih držav (Srbija, Hrvaška, Slovenija in Bolgarija) predstavila z eno svojo enodejanko, ki je morala biti delo sodobnega avtorja. V programu so bile našete po latiničnem abecednem redu, in sicer takole: prva je bila bolgarska drama *Strahil, strašni hajduk* Petka Ju. Todorova; druga hrvaška *Venus Victrix* Milana Begovića; tretja slovenska *Ljubezan* Zofke Kveder; zadnje pa je bilo delo srbskih gostiteljev, *Pesnik* Vojislava Ilića. Drame so predstavljale svoje narode ter so emblematične za tedanja iskanja in raven gledališkega razmišljanja v teh državah. Čeprav gledališki večer ni imel tekmovalnega značaja, pa so gledalci ocenili in razvrstili predstave glede na svoje neposredne vtise takoj po njihovem ogledu. Mogoče so zato drugi gledališki večer, ki

je potekal dva dni kasneje, 10. novembra, predstave potekale v drugačnem zaporedju. Namesto komedije *Venus Victrix* je bila takoj za Strahilom P. Todorova na vrsti *Ljubezan*. Tretja je bila hrvaška, gostitelji pa so se predstavili z drugo igro, *Adembeg* Svetozara Đorovića. Sprememba ni naključna, saj prinaša svojo implicitno simboliko.

In v okviru tega razmišljanja: se ne bi splačalo posvetiti posebnega znanstvenega foruma Wollmanovim delom?

Literatura

- LAH, Andrijan, 2004: Fenomen Wollman. Frank Wollman: *Slovenska dramatika*. Prevedel Andrijan Lah. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej. 5–16.
- МИНКОВ, Цветан, 1936: История на българската драма. Начало, развитие, представители. София.
- ПЕНЧЕВ, Владимир, 2009: За чешката инвазия в България след Освобождението. В: *Чехи в България. Ролята на чешкото присъствие в Българското национално възрождение*. София. 193–200.
- Rol., 1905: Pozorišna hronika. Jugoslavensko veče. *Odjek* 265 (15. 11. 1905) 3.
- WOLLMAN, Frank, 1924: *Srbochorvatské drama: přehled vývoje do války*. Bratislava.
- WOLLMAN, Frank, 1928: *Bulharské drama*. Bratislava.
- WOLLMAN, Frank, 1930: *Dramatika slovanského jihu. Prace slovanskeho ustavu v Praze*. Svazek II. Praga.
- WOLLMAN, Frank, 2004: *Slovenska dramatika*. Prevedel Andrijan Lah. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej.